

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Martini Bonacinæ Vtrivsque Signatvræ Referendarii
Compendium Omnium Operum de Theologia Morali,
omnibusque conscientiæ nodis**

Bonacina, Martino

Coloniæ Agrippinæ

Accusator.

urn:nbn:de:hbz:466:1-41152

COMPENDIUM
D. MARTINI
BONACINÆ
OMNIVM OPERVM
DE THEOLOGIA MORALI,
OMNIBUSQUE CONSCIENTIÆ NODIS,
Ordine Alphabetico digestum.

A.

Absolutio.

*Vide V. Censura, Excommunicatio, Casus
reservatus, Lex.*

*Accusator, Denuntiator, Reus, Testis, Advocatus,
& Procurator.*

ACCUSATIO est delatio rei de crimine ad
vindictam publicam libello facta. Accusatio sem-
per datur in scriptis, denuntiatio verò fieri potest
solis verbis; & qui accusat, suscipit in se onus pro-
bandi, sed non qui denuntiat; consequenter non
se subjicit poenæ talionis ferendæ. Ante accusationem per se
loquendo non prærequiritur admonitio secreta, cum finis ac-
cusationis sit punitio. *tom. 2. circa 8. Decal. præcep. disp. 10. q. 3.
punct. 1. n. 1. & seq.*

2. Possumus, imò etiam aliquando tenemur alium accu-
sare ob aliorum utilitatem; ut quando crimen vergit in dam-

A

nus

num commune, vel tertiæ personæ, & adhuc est in fieri, Et qui delinquentem non accusat, peccat, & tenetur ad restitutionem si delinquentem accusare tenebatur ex justitia; at non tenetur ad solvendam pœnam, quam delinquens persolvisset, si accusatus fuisset: *ibid. n. 6. & seq.*

3. Ab accusatione repelluntur excommunicati, in pœnam suorum delictorum, proditores, inimici, publici concubinarij, usurarii, & quicumque jure infames. Excipe tamen casus hæresis & criminis læsæ majestatis, qui vergunt contra bonum publicum, in quibus non repelluntur à denuntiatione, sed tenentur denuntiare. *ibid. n. 10.*

4. Reus non tenetur veritatem aperire dum crimen est occultum; quia tunc juridicè non interrogatur; secus si præcessit infamia, aut si crimen ad judicis aures pervenit per semiplenam probationem, vel per indicia gravia sufficienter probata: tunc enim Judex dicitur legitimè seu servato juris ordine procedere; consequenter reo imponere potest obligationem aperiendi veritatem; imò potest etiam pœnam imponere, si ex certissima conjectura sufficienter probata præsumatur ipsum esse criminis reum. *ibid. punct. 2. n. 1.*

5. Reus qui juridicè interrogatur, tenetur verum fateri, etiam si alioquin damnandus sit ad mortem, nisi aliter de rationabili judicis voluntate præsumatur; quamquam non videtur improbabilis sententia illorum qui asserunt reum non peccare mortaliter negando veritatem in causis gravibus, modò denegata veritate spes subsit evadendi. Ideò Confessarius non tenetur cogere reum ad veritatem aperiendam, quamdiu spem habet evadendi. Item neque tenetur eum cogere ad retractandum dictum, quoties retractato condemnaretur; debet tamen illum admonere, ut veritatem aperiat, si iterum interrogetur. *ibid. n. 7 & 8.*

6. Judex potest aliquando uti aliqua simulatione ut veritatem extorqueat: ut constat exemplo Salomonis dum simulavit occisionem infantis vivi, fingens se velle dimidium utrique mulieri contendenti tradere. *ibid. n. 9.*

Reus vel ipsius Advocatus non peccat contra justitiam aperiendo crimina, quamvis occulta testium, dum crimina, quæ aperiuntur, valent ad infirmandum dictum testium, ut sunt perjurium, crimen falsi, excommunicatio, à qua testis nondum est absolutus, & infamia juris vel facti; quia reus potest uti mediis ad sui defensionem ordinatis; caveat tamen majus malum inferre accusatori quam necesse sit ad sui defensionem. *ibid. n. 10.*

7. Reus potest è carcere fugere, nisi jura verit se ibi perman-
surum,

forum, etiamsi carcere detineretur ob debita, aut etiam si custos carceris ob ipsius fugam damnum patiatur. Idem dic de damnato ad perpetuum carcerem, vel ad triremes. *ibid. n. 13.*

§ 14.

8. Cui licitum est fugere è carcere, licitum etiam est fugere ne capiatur, & carcerem ac vincula perfringere: neque tenebitur ad restitutionem, etiamsi ob ipsius fugam reliqui vincti, & in carcere detenti occasionem fugiendi arripuerint; tenebitur tamen ad restitutionem carceris perfracti fugiendo. *ibid. 15. & seq.*

9. Licitum est fugam reo consulere, aut instrumenta ad perfringendum carcerem præbere; non verò cooperari ad fractionem carceris. *ibid. n. 19.*

10. Reus non tenetur per se loquendo obedire sententiæ quæ nititur falsa præsumptione; quamquam non potest per vim se tueri contra judicem, ne hanc sententiæ exequatur. Præterea reus negans veritatem, non tenetur ad solvendam pœnam, quam manifestata veritate persolvisset, modò ad eam pœnam non teneretur ante sententiæ, aut ex jure naturæ obligationem injustam vel contractuam: nam si tenebatur, non idcirco eximitur ab onere solvendi: & occultatio veritatis non tollit obligationem antecedentem. *ibid. num. 22. & 23.*

11. Quando Judex legitime procedit, & interrogat, tenetur testis interrogatus respondere & veritatem aperire, nisi justam habeat reticendi causam; qualis est justa compensatio, secretum confessionis, &c. Unde nullus per se loquendo tenetur manifestare quod sub secreto, vel gratia consilii, vel auxilii accipit. Item nullus tenetur testari, dùm inde sibi aut suis grave damnum timet. Nullus quoque per se loquendo tenetur offerre se ad testandum, quoties suo dicto causa esset mortis alterius; secus si juridice interrogetur. Item non tenemur ex justitia, sed ex charitate offerre nos ad testandum in alterius utilitatem, præciso pacto vel officio. *ibid. punct. 3 n. 4. & seq.*

12. Probabiliter defendi potest eum non peccare contra justitiam, sed contra obedientiam, qui post citationem fugit ne testimonium ferat: neque testis tenetur ex justitia jurare se veritatem dicturum dum interrogatur à judice; nam judex nullam ei justitiæ obligationem imponit. *ibid. n. 13.*

Testis qui adhibita morali diligentia, quæ ad debite recordandum debiteque testandum requiritur, perniciosam falsitatem dixit inadvertenter, ex oblivione, vel ex alia causa excusante ab omni peccato, non tenetur ad ullam restitutionem damnorum, quæ alter passus est ob ipsius testimonium; secus si

cum culpa, & antequam sufficienter probatum esset delictum. *ibid.*, n. 15.

13. Is cujus falso testimonio inferenda est alteri mors, tenetur falsum retractare etiam cum periculo similis poenae; modò peccaverit in falso testimonio ferendo, & credat retractatione profuturam: testis autem qui veritatem negavit, non tenetur se iterum offerre ad manifestandum, nisi damnum pendeat in futurum. *ibid.* n. 16. & 17.

14. Accipiens pecuniam pro vero testimonio ferendo, non tenetur ad restitutionem; accipiens verò pro falso, tenetur ad restitutionem pecuniae ante factum; post factum verò tenetur ad restitutionem damni suo falso testimonio illati. *ibid.* num. 18.

Testis curare potest ut sibi reficiatur damnum emergens & lucrum cessans pro tempore, quo se causa ferendi testimonii detinuit. *ibid.*, n. 19.

15. Dum testes actoris & rei adinvicem discordes sunt circa substantialia, judicandum est in favorem rei, cum possessio stet pro ipso, & nullus praesumatur nocens nisi probetur. *ibid.* num. 20.

16. Quilibet Advocati officium exercere potest, modò illud exercere valeat, & à jure non repellatur; quia actus patrocinandi liber est. *ibid.* punct. 4. n. 1.

17. Advocatus tenetur gratis patrocinari pauperi extrema, vel etiam gravi necessitate laboranti, ipsiusque opera indigenti, dum nullus alius patrocinium praestiturus est. Quod si cliens causa cadat ob Advocati negligentiam culpabilem, vel imperitiam, Advocatus peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem clienti. Adde eum quoque teneri ad restitutionem omnium damnorum quorum fuit causa, causam injustam defendendo. Idem dicendum quando manifestat parti contrariae secreta causae, ob quorum manifestationem cliens causam perdidit, quam alioquin licite vicisset: hoc tamen limita, nisi forte periculum sit, ut pars contraria grave damnum, inique patiat. *ibid.* num. 2. & seq.

18. Advocatus potest tueri causam actoris aut rei, dum utraque pars est probabilis; quamvis altera pars quam ipse non defendit, probabilior sit. *ibid.* n. 8.

19. Procurator aut Advocatus percipere potest pretium, seu stipendium taxatum à lege, vel consuetudine, vel judicio prudentis viri; nisi majus liberaliter donetur; non licet tamen ipsis pacisci de quota litis, ut de medietate, &c. quamquam licitum est absolute pacisci de tanto pretio solvendo, sive causa obtineatur, siue non; tunc enim cessat periculum fraudis. Imò

Ad-

Advocatus potest integrum stipendium sibi pro lite promissum recipere, etiamsi cliens litem inchoatam deserat, si non fuit habita ratio temporis. *ibid. nu. 9. & seq.*

20. Adde, posse adhuc eum integrum sibi stipendium retinere, si alium Procuratorem vel Advocatum idoneum substituat, assignata illi dimidia solum, vel tertia stipendii parte, reliqua sibi retenta; modo hoc faciat sine damno eorum, quorum patrocinium suscepit. *ibid. n. 12.*

21. Procurator seu Advocatus cui Notarius, v.g. acta gratis concessit, non intuitu Procuratoris, sed quia ita visum fuit in honorem Dei, vel ob alium finem, non potest sibi salarium Notario debitum retinere, neque petere à cliente. *ibid. n. 13.*

22. Procurator qui litigantis causam non conductus suscipit animo mercedis obtinendæ, potest peracta causa stipendium, quod alioquin alteri Procuratori traditum fuisset, petere. *ibid. nu. 11.*

ADDITIO.

Denuntiare jussus per edictum generale, intra certum tempus, si non fecit, tenetur quam primum potest, nisi post illum terminum scivisset.

Navar. cap. 25. num. 46.

Peccat denuntians, quæ probare non potest. Navar. in c. inter verba, concl. 6. num. 23.

Accusare non potes crimen etiam in damnum commune, quod probare nequeas; teneris tamen denuntiare judici, ut inquirat, Salon q. 68. art. 1. concl. 2. At Navar. conf. 10. n. 5. & 11. n. 4. de offic. jud. ordin, neminem denuntiare debere dicit, quæ probare non potest, unus autem testis sufficit. Navar. in c. inter verba. 1. n. 77. & c. 25. n. 35. proditio autem & hæresis secreta denuntianda. *ibid.*

Hæreticum quem scis respuisse, non teneris denuntiare, Tol. l. 5. c. 1. n. 3. Sot. l. 7. art. 1. Navar. l. c. n. 46.

Cum scis, aut probabile est, non esse aliquem hæreticum pertinacem, non teneris denuntiare, nisi admonitus videatur pertinax, Tol. l. 4. c. 5. n. 1. vide Grass. p. 1. c. 69. n. 18 Cast. l. 2. c. 25. de just. h. p.

Denuntiare juridicè ab accusare differt. Denuntians correctionem spectat, in commune bonum, & non tenetur ad probandum. Accusans vindictam, & tenetur probare.

Peccatorum alia sunt contra bonum publicum, ut hæresis, alia in damnum privatum, ut furtum, alia contra ipsa peccato-

torem, ut fornicatio. Ex his alia jam patrata & emendata, alia patranda His observatis, nota quatuor conclusiones.

Prima: Peccata præterita actu non manentia nemo tenetur vel accusatione, vel denuntiatione detegere, etiam si sint contra publicum bonum.

Secunda: Crimen contra commune bonum, si in procinctu est, ut admittatur, accusatione, si potes, sin minus, denuntiatione detegere debes, si sceleris admittendi auctor fraternè admonitus nolit resipiscere.

Incorrigibilis tamen, ut hæreticus pertinax, sine admonitione denuntiandus est.

Si valde probabile sit, non profuturam admonitionem, eam prætermittere oportet: præterea si magnum damnum ex ea timeatur, aut si temporis angustia non permittunt.

Tertia: Si crimen est in grave detrimentum tertii, idem prorsus dicendum. Intellige hæc, si crimen hoc extra confessionem agnovisti.

Quarta: Cum peccata non vergunt in damnum publicum, vel tertii, tunc homo fraternè corrigere tenetur, si correctione profuturam censeat, aut prælato fraternè denuntiare, Idem faciendum, cum prælati publicè præcipiunt, ut fornicarii, concubinarij, & alij denuntientur. Clerici non possunt accusare in causa mortis, sed denuntiare cum protestatione, quòd non intendunt pœnam mortis.

Accusator debet esse verax; si falsum dicat, mortificè peccat, & pro illato damno restituere tenetur, si initio putavit, se verum dicere, & ante sententiam agnoscat se falsum dixisse, tenetur desistere; si post sententiam, reddere, quæ ob illam sententiam acquisivit,

In accusando, & petendo, debitum modum servare debet, & falsis testibus abstinere, si non accuset, in bonum publicum, vel ad res suas recuperandas, sed ut aliis noceat in re gravi, peccat mortiferè. Debet etiam inceptam accusationem absolvere, præcipuè si sit in publicum bonum, de qua re Toletus.

Occultum hæreticum, cujus crimen probari nequeat, denuntiandum esse, alij ajunt, alij negant: utriusque sententiæ auctores leges apud Victor. ad hunc locum. Villadieg. de hæret. negantem sequitur, quia occulta divino judicio committi decet, pro hac sententia Menoch. *de arbitr. jud. cap. 358.* citat S. Thom. *Quodl. art. 16. Angel. verb. Denuntiatio, & verb. familia* §. Sylv. *verb. excommunicatio, q. 8.* Socin. *lib. 4. cons. 102. Cordub. lib. 1. q. Thom. q. 43.* occulta crimina in perniciem Reip. vel proximi impendentia, præcipuè teneri

teneri nos ei detegere, ait, (licet ea probare nequeamus) qui creditur prodesse, & non obesse, quantum tamen sufficiat, remedium iis malis adhibendum, & tunc summa diligentia damnus rei vitandum.

Parentes hæreticos à filiis in iudicium vocari posse, alii affirmant, alii negant, affirmant Ludov. Paramus *lib. 3. de orig. S. inquisit. q. 8. num. 83.* Penna *2. part. Direct. Inquisit. com. 15.* verius ut placet Navarr. *concl. 6. n. 429 in cap. inter verba*, tum, quia filius patrem patriæ proditorem ob commune bonum, occidere potest. Negant Abulens *qu. 3. ad c. 13. Deut. & qu. 16. ad cap. 15. lib. 5. reg.* & Jac. Simancas *de cathol. instit. tit. 29. num. 37.* qui tamen limitat, dicens, debere filium contra patrem hæreticum verum fateri cum à iudice legitime interrogatur. 2. cum videt, patrem velle perniciem afferre Reip. hæreticae lue, dummodo, ait Navarr. *loco cit.* alii testes non adsint, ad criminis probationem sufficientes, & admonitus pater à filio, vel ab alio, non respiscat, si enim respiscat, non est Censoribus fidei denunciandus Joan. Steph. Oriolan. *Episc. de bell. sacr. ad 2. cap. lib. 1. Machab.* primam sententiam probat in iis locis, ubi jam multis annis fides colitur, & firmas egit radices: secundam in iis, ubi nondum satis tradita est, & adulta fides, ut apud Moriscos.

Quæres 1. Quando accusator peccet contra præceptum octavum. Resp. dupliciter ferè peccare, ut habetur in utroque iure, *2. q. 3. can. si quis pœnituerit, & l. 1. ff. de absolut.* Primo, quando idem utitur calumnia, cum falsum crimen intendit reo, vel etiam verum ex malitia, odio vel causa levi, vel si ab accusatione non desistat, cum advertit se falsum crimen intendisse. 2. Quando utitur prævaricatione fraudulenta, vel collusionem, ut si reo non objiciat omnia crimina, quæ objicere debet, vel falsas reo excusationes permittat. 3. Quando utitur tergiversatione inordinata, ut cum sponte à justa & debita accusatione desistit, ut si tergiversetur auctoritate principis, vel quia deficient testes, vel quia advertit se ab advocatione deceptum, vel quia timet iudicem injustè iudicaturum, non peccat tergiversando.

Quæres 2. An admonitio præmittenda sit accusationi? Resp. Præmittendam, quando crimen nondum est commissum, modo adsint quatuor conditiones, 1. ut sit certa spes emendationis securæ. 2. Ut fiat sine gravi damno admonitoris. 3. Ut satis temporis sit ad faciendam admonitionem. 4. Ut monendus non habeatur incorruptibilis. Resp. 2. Non esse necessariò præmittendam admonitionem, quando crimè est commissum.

Quæres 3. Quibus secundum Jus non liceat accusare?

A 4

Resp.

Resp. Tribus hominum generibus non licere, 1. Hæreticis, excommunicatis, usurariis, concubinariis, & infamibus; possunt tamen denunciare crimen vergens in perniciem Reip. 2. non licet filiis parentes, servis dominos, discipulis magistros, subditis superiores accusare. Possunt tamen aliquando ex zelo justitiæ, quando magna Reip. necessitas postulat. 3. nec licet Ecclesiasticis, maximè in causa sanguinis, quia non decet: & si faciunt, sunt irregulares.

Objicitur: Quid si magna injuria afficiatur Ecclesiasticus, quid faciet? Quod possit accusare, modò protestetur, se nec mortem, nec mutilationem accusati quærere, Ita habetur *cap. prelati tit. de homicid.*

Quæres: An accusatio debeat fieri viva voce? Resp. Possit fieri in re levi, in re autem gravi debet fieri in scriptis, ut habetur 2. q. 8. c. 10. & seq. Ratio, quia judex usque ad finem judicii debet tenere memoria objectum accusatoris.

Reus non potest interrogari de sociis occultis, nisi in crimine nimis pernicioso, aut atroci: aut lege, aut consuetudine rationali id concedente, aut requirente id damno alicujus, quod aliter non possit impediri: nec sociorum relatio extorquenda tormentis, nisi sint indicia sufficientia quòd habeat socios.

Ut est maleficium, proditio, crimen adulterandi numos, hæresis. Navarr. *cap. 18. num. 53.* vide Bannez. q. 69. art. col: 2. Tol l. 2. num. 5.

Non tenetur quis ideò suum crimen prodere, quòd videat alteri ab aliquo falso imponi; potest tamen si velit.

Sot. l. 4. q. 6. art. 3. Navar. *cap. 15. num. 17.*

Potest quis metu torturæ prodere socium delicti, & occultum suum crimen dignum morte, (etsi id quidam negent,) & crimen alienum sibi secreto commissum; non enim tenetur cum tanto dolore celare.

Ad supplicium ductus non tenetur fateri, quod malè negavit, nisi alioqui grave damnum sequeretur.

Navar. *cap. 25. num. 38.* sed contra Sylv.

Reus non tenetur illa fateri, ob quæ revelata injustè condemnaretur; potest ergo negare, intelligendo se non fecisse sic, ut teneatur prodere, vide Bann. l. 6. col. 9.

Reum & fugere licet satellites insequentes, & ab alio ad id juvari, non tamen resistendo, non est autem resistere, se àprehendente excutere, etiam illum trahendo, & fugere etiam effracto carcere, & vinculis, etiam si alii vinclæ sint etiam fugitivi. Si autem est justè ad mortem damnatus, etsi potest, non tamen tenetur fugere; licet aliis ad id juvare, nisi lex prohibeat, aut officii proprii ratio,

Hen,

Hen. Gand. q. l. 9. art. 25. carceres frangere illicitum putat.

Damnatus ad solum carcerem, non potest fugere, secundum quosdam. Certè qui ob debita, quæ non potest ullo modo solvere; illic tenetur, & fugere potest, & ad id juvari ab aliis.

Ad tempus damnatus non potest fugere, neque ad vitam, si data optione de morte, & carcere, carcerem elegit; at damnatus absolutè ad perpetuum carcerem, vel triremes potest fugere. Salon. c. contr. 2. concl. 4. Bann. c. concl. 6.

Damnatus ad inedia, potest oblatum cibum comedere; an vero etiam teneatur, non convenit inter Doctores: potest quidem alius, cui ex officio non est prohibitum, ei offerre; non tamen tenetur.

Non convenit:) Covar. l. 1. var. resol. c. 2. n. 8. Vict. de homicid. concl. 28. Cajetan. 2. 2. q. 69. art. 4. ad 2. Arag. l. c. putant teneri, negat Sot. l. 5. q. 6. art. 4. in fin. Salon l. c. Tolet. 7. pecc. mort. c. 31. n. 3.

Vict. de homicid. sed Victoriæ contrarius est Cajet. cum Sot. Salon. l. c. contr. dicens non posse judicem reo illicitam rem præcipere. Victoriæ sententiam relect. de homicid. m. 30. probabiliorem putat Arragon l. c. & q. 62. art. 3. Covarr. etiam l. c. n. 14. putat, frangentem carcerem teneri ad restitutionem damni carceri. Reip. & privatis hominibus illati. Tol. l. 5. c. 58. Sot. l. 5. q. 56. art. 4. Salon. 2. 2. q. 69. art. 4. contr. 2.

Reus, qui capi non potest, post sententiam potest in alio territorio puniri, de voluntate tamen Domini saltem præsumpta.

Non potest Reus in judicem, vel in ministros infurgere, neque custodibus vim inferre, sed fugere, & ad hoc impedimenta tollere, carcerem frangendo, potest, etiam si alii justè detenti fugam arrepturi sint, & custodes damnum, illata tamen damna restituenda. Licere extra carcerem positis carcere detento instrumenta porrigere, ad carcerem frangendum, alii ajunt, alii negant; consilium huic dare, ut fugiat, licet iis, qui justitiæ ministri non sunt, pœnæ contra fugientes è carcere non obligant in conscientia.

Damnatus justè ad temporarium carcerem non potest fugere, nec qui carcere detinetur ob contractum æs alienum, si possit solvere. Dammati ad triremes, vel ad perpetuum carcerem, (qui non sit S. Inquisitionis,) fugere possunt, ex Salon. in 2. 2. q. 69. Vict. in hunc locum.

Quæres: Quando reus peccet contra præceptum octavum? Resp. Quando legitime interrogatus non fatetur veritatem.

Ratio: Quia quilibet ex justitia tenetur obedire suo superiori:

deinde mendacio fit injuria accusatori, & testibus.

Legitimè autem interrogatur is, qui interrogatur à proprio iudice, quando præcessit vel infamia, id est, malè apud suos cives audiat, vel indicia manifesta, vel semiplena probatio, id est, testimonium unius hominis, omni exceptione majus: ut si quis dicat, se vidisse crimen, vel homicidium committi.

Quæres: An semper sit peccatum, non fateri verum in iudicio. Cajet. semper putat esse mortale, etiamsi quis legitimè rogetur. Sed probabilior est sententia Navarr. & Covarr. committi tantum veniale peccatum. Res levis autem dicitur in iudicio, quæ non variat iudicium, vel parum admodum, hoc est, quando iudex propter illud non iudicat aliter, quam fecisset.

Quæres: An qui rogatur legitimè possit eludere iudicis interrogationem amphibolia sermonis. Resp. Quòd sic, modò non mentiatur. Itaque potest dicere, non scio, scilicet, ut tibi dicam, ut loquitur Christus etiam Marc. 13. die autem illa nemo scit, nisi filius, scilicet, ut diceret.

Quæres: An possit etiam dicere, non feci, si rogetur, an sit furatus. Soto putat, quòd non, quia non potest supponi, ut dicerem tibi, sed rectius Adr. Med. Navarr. Cajetan putant licere, quia iudex non potest rogare, nisi de manifestis. Itaque si roget, fecisti, semper intelligitur manifestè, ut testibus probari queat: deinde potest subintelligi, non feci, scilicet in carcere, vel heri.

Quæres: Num Reus debeat fateri, si dubitet, num legitime rogetur. Palad. Panorm. & Sylv. putant, quòd sic. Rectius Navarr. Cajet. & Soto. quòd non: ratio, quia quando duo litigant, non tenetur, qui possidet, rem tradere ei, cui debetur, nisi constet de jure deberi: ergo nec famam suam quis tenetur prodere iudici, nisi quando constat iudicem jure præcipere.

Testi uni in re magni momenti, si est fide dignus, potes quidem credere, sed non teneris. Aliquando tamen unus testium probat, ut cum nulli sit præiudicium; ut quòd quis sit baptizatus, quòd Ecclesia consecrata: vel cum impediendum peccatum, ut matrimonii illiciti, vel de consensu partium, vel cum quis dicit se confessum, vel de ejus licentia confessor pœnitentem esse emendatum, &c.

De testibus multa Bannes ad 2. 2. q. 7. art. 1. 2. 3. Salon. ibidem. Sot. l. 5. quæst. 7. Val. t. 3. d. 5. qu. 14. D. Thom. 2. 2. q. 70.

Quædam Navarr. c. 25. à n. 40. P.N. l. 2. cap. 3. num. 250. Tol. l. 5. cap. 59.

Vide Salon l. 1. contrav. 1. Sylv. Testis num. 5. singulares testes

testes non faciunt fidem in iudicio. *Sot. l. c. art. 3. Sylvest. l. c. num. 3.*

Aliquando) vide *Bannes l. c. art. 2.* Vel cum testis unus integer, vel fama sufficit ad impediendum nondum contractum matrimonium, *Covarr. in 4. decret. p. 2. c. 6. nu 20.* & qui novit occultum contrahendi matrimonii impedimentum, licet sit ex occulto scelere contrahere cupientis, & probari nequeat, tenetur id iudici denuntiare. *Covarr. ibid.*

Nulli testi in iudicio creditur non jurato, creditur autem duobus contra quemcumque, vide *Bann. l. c.*

Duo testes supplent vicem unius, quantacumque auctoritatis.

Testis regulariter non potest esse servus, mulier in criminalibus præter Sodomiam: aut testamentis, impubes, minor viginti annis: in criminalibus, infamis, infidelis contra fidelem, nisi in hæresis crimine, cognatus ascendens, vel descendens per lineam rectam, familiarisve actoris inimicus, amicus, laicus in crimine contra clericum, socius criminis, perseverans in crimine ignotus.

Vide *Syl. testes, num. 1. Val t. 3. d. 5. q. 14. p. 3.*

Ascendens) *Bannes l. c. art. 2. col. 8.* nisi commune bonum periclitetur, ut in crimine hæresis, & læsæ majestatis; nam tunc, si testes desint, compelli possunt. *Salon. l. c. controrv. 2. concl. 3.*

Testes singulares deponentes super diversis factis, regulariter non probant.

Vide *Syl. l. c. num. 3. Sot. l. c. art. 2.*

Cum testes sunt pares, favendum reo, nisi in matrimonio, libertate, dote, testamento, &c.

Qui falso testimonio conjecit aliquem in vitæ discrimen, tenetur, cum suæ vitæ discrimine dicta revocare, si sit profuturus. *Navarr. c. 5. num 17. Lopez p. 1. c. 316. concl. 3. Sot. l. 4. q. 6. art. 5. ad 4. Medic. de restit. qu. 3. caus. 4. ad quartum. Cajet. 2. 2. q. 70. a. 4. Cova. Reg. peccatum 1. p. §. 3. n. 6. P. N. l. 2. c. 3. num. 251.*

Considerantur in teste, obligatio, repulsa, culpa.

Qui videt proximum damnum pati, tenetur ex charitate veritatem cognitam, etiam non inquisitus, aperire, si speret suum dictum profuturum, & nullum timeatur detrimentum.

Testis infidelis, excommunicatus, infamis, alia etiam ob vitia repellitur. Contrariæ parti licet testium defectus, etiam occultos, aperire, ad eorum testimonia infirmanda: si tamen verum afferat, si ea tantum crimina detegat, quo invalidum testis dictum, & damnum multo majus testis non
patriatur

patiatur, quàm pars. Quod intellige, cum causa est injusta, cum quis enim justè accusatus est, non possunt occulta testium vitia detegi, unde ii damnum patiantur, præcipue si juridicè inquisiti sint, & non sponte se obtulerunt.

Testis dubia, ut dubia, certa, (id est, quæ ipse talia judicat,) fateri tenetur: mentiri, mortalis jurisjurandi violatio est ad restitutionem obligans, & qui mentitus aliquem in grave mortis, vel infamæ periculum conjecit, tenetur etiam cum periculo vitæ, mendacium suum aperire,

Qui videt, se mentitum sine dolo, (cum existimaret se verum fateri) ante sententiam judici veritatem aperiat, si possit sine periculo, & speret hoc profuturum; si hoc animadvertat post sententiam, & nulla sit spes fructus, dicat ei, in cujus favorem testimonium dixit, ut restituat.

Pecuniæ acceptæ pro falso testimonio dicendo, non sunt restituendæ, sed acceptæ pro vero; damnum tamen falsis dictis illatum, compensandum.

Occulta testium vitia aperiri posse, docet *Sot. lib. 5. q. 7. art. 3. de just.* Sanchez *lib. 1. de sponsal. d. 70.*

Testes debent pollere usurationis. In matrimonio (quidquid dixerit Graffius de uno teste) duo testes cum Parochæ semper sunt necessarii ex *Conc. Trid.* eorumque moralis præsentia. *Leg. Sanchez lib. 2. d. 41. de consensu matrim.*

Quæres: Quando testis peccet contra præceptum octavum? Resp. multipliciter posse peccare. 1. Si à legitimo iudice secundum formam juris, rogatus, vel requisitus nolit testimonium ferre, cum possit. Deinde, quia tenetur obedire superiori, iusta præcipienti. 2. Peccat, si nolit ferre testimonium, cum illud ad avertendum notabile damnum Reip. vel tertiæ personæ necessarium est, etiamsi non fuerit à quoquam in iudicio requisitus. Ratio, quia lege charitatis tenetur quisquam malum proximi sui cavere. *Prov. 24.* Erue eos, qui ducuntur ad mortem. 3. Peccat, si falsum testimonium dixerit in iudicio iusto, quod peccatum mortale est in re gravi; leve verò in re levi, vel in iudicio injusto in re etiam gravi. 4. Peccat, si non retrahit testimonium, cum advertit se falsum testimonium in iudicio dixisse. 5. Si non addubitavit, vel testimonium dedit de crimine occulto, in nullius damnum vergente, quod promiserat se non revelaturum.

Quæres: Quot debeant esse testes? Resp. Duorum, vel trium testium fide dignorum dicta ordinariè in iudicio sufficere, ut habetur in iure. 2. q. 5. *can. quod verò. & l. ubi nu... ff. de test.* Resp. 2. Aliquando etiam requiri plures testes, quia in ju-

re Canonico definitum est contra Episcopum requiri 72. testes. Contra clericos septem testes. Ratio, quia ex eorum infamia magnum damnum posset accidere ordini Ecclesiastico Jus quoque civile in testamento nunc 7. nunc 5. testes exigit, propterea, quod defuncti pro re non possint respondere. Resp. 3. Aliquando etiam unum testem fide dignum sufficere, idque tribus casibus 1. Quando est magnæ auctoritatis, ut Imperator, Pontifex, Episcopus etiam in re gravi. Nam in rebus levibus omnibus sufficit unus testis, ut custos vinearum contra raptores, & fures uvarum. 2. Casus est, quando in judicio non agitur de condemnatione alicujus, vel sententia non fertur in præjudicium tertii; ut si de parvulo dubitetur, an sit baptizatus, sufficit unus testis, qui viderit, ut habetur *can. parvulos, de confess. dist. 4.* Tertius casus est in religionibus monasticis, quia non exigitur omnino judicialis probatio Quidam tamen in gravibus criminibus dicunt requiri plures testes, quod Cajetan. negat. Tutissimum est ea in re sequi Constitutiones religionis.

Quæres: Quinam repellantur à testimonio ferendo in judicio? Resp. Quotquot sunt suspecti, vel ob culpam suam, ut infideles peccato Reip. infames, usurarii, simoniaci, mendaces in judiciis. Vel sine sua culpa, idque vel ob defectum rationis, ut pueri, & amentes: vel ob levitatem sexus, ut mulieres: vel ob affectum odii, ut inimici: vel amoris, ut domestici, propinqui: vel ob vilem conditionem, ut servi: vel ob inopiam, ut pauperes, qui facile corrumpuntur.

Advocatus potest, quamdiu causa dubia est, patrocinari, quo autem tempore tenetur scire, esse injustam, tenetur de damno. Navarr. c. 25. n. 28. vide Sot. l. 5. q. 8. art. 3.

Advocare potest coram judice sæculari religiosus ob monasterii necessitatem.

Imperante prælato, c. ex parte, de postul. vid. Syl. Advocatus §. 7 alii etiam Sacerdotes pro rebus Ecclesiasticis, & pro sæcularibus in quatuor casibus. Syl. ibid. 4.

Advocatus tenetur sub p. m. pauperes gratis defendere, quando alia via in promptu non est. Sot. l. c. art. 1.

Advocatus ancipitem causam tueri non potest, in re gravi honoris, aut vitæ; nam melior est conditio possidentis; ac in re parum gravi, expressa clienti causæ imbecillitate, potest, sine mendaciis. Id. art. 3. concl. 3.

Advocatus pro causa à se putata justa, potest idem patrocinari; pro injusta, lethale piaculum patrocinari, obligans ad restitutionem dampni illati.

Pro dubia ex utraque parte patrocinari potest; cum cognoscit injustitiam, tenetur desistere.

Si

Si causa ex una parte iusta videatur, ex altera verò magis iusta, tunc, si reus, vel actor, qui defendendus est, magnum damnum patiatur, iustam causam tueri potest; si verò contraria pars gravi damno afficiatur, non potest.

In rebus exigui momenti potest minùs iustam defendere, (dum tamen iniusta non sit) sed debet partem admonere hujus rei.

Advocatus debet scire necessaria muneris suo, unde si cliens causa cadat ob illius incitiam, tenetur restituere damna clientis; idem dicas, si hoc accidat ob negligentiam.

Debet servare modum, unde si torquens leges in falsos sensus, vel allegans falsum pro vero, damnum inferat, restituere tenetur. Probabiles Dòctorum sententias sequi potest.

Debet esse contentus iusto pretio, vel à principe taxato, vel arbitrio boni viri decreto. Non potest autem cum cliente pacisci de aliquota parte, si vincat.

De Advocato multa Clavis Regia *lib. 12. c. 22. 23.* videri possunt S. Thom. 2. 2. q. 71. Cajet. Bannes, Aragon. Salon. *ibid.* Aug. Triumph. q. 111. *de potest. Pap. Sot. lib. 5 q. 8. de iust.*

Advocatus sit fidelis, merita causæ non detegat adversario, non suadeat clienti, ut falsos testes, vel scripturas usurpet, aut dolis utatur; dilationes non necessarias in damnum alicujus non quærat. Quod sibi ab aliis cupit iusti fieri, alteri faciat; quod nollet sibi fieri, alteri non faciat.

Quæres, quando peccat advocatus contra 8. præceptum, Resp. multipliciter posse peccare. 1. Si sciens prudens, injustam defendat causam, quo casu etiam ad restitutionem tenetur. 2. Peccat, si sine ulla Jurisprudencia, vel negotiorum experientia, advocati officium exercent: vel si peritus juris sit, tamen nullum studium in gravibus causis cognoscendis, & determinandis adhibeat. 3. Peccat, si leges torqueat in sensu aperte falsos, vel falso illas alleget. 4. Si causam non retardet, quam in processu deprehendit esse injustam, licet non teneatur tunc pristinum institutum adversario manifestare.

Quæres. Num Advocatus possit suscipere, vel persequi causam dubiam. Soto putat posse, si utraque pars sit æquè dubia, vel altera eorum probabilior, in judiciis parvi momenti, at in gravissimis judiciis, dicit non licere tueri partem debiliorem, nisi sit pars rei. Probabilior verò videtur aliorum sententia, etiam in gravioribus judiciis tueri licere causam magis infirmam, modò verè sit dubia. Ratio, quia licet cuique suum ius tueri; at cum causa est dubia, tam actor, quam reus habet jus persequendi litem. 2. Quia advocati munus non est defendere cau-

sant

iam justiore, sed solum sine fraude afferre ea, quæ faciunt pro sua causa, ut veritas elucescat; at hoc munus locum habet in omni causa dubia.

Quæres: Qui in jure repellantur ab officio advocati. Resp. Quosdam repelli ob culpam, ut infideles, excommunicatos, hæreticos, infames; quosdam ob impotentiam, ut mutos, cæcos, surdos, pueros. quosdam denique ob indecentiam, ut clericos & religiosos in negotiis sæcularibus coram iudice sæculari, nisi aliud postularet necessitas, in qua etiam clerici pro suis Ecclesiis, & religiosi pro causis sui monasterii, advocati esse possunt.

Quæres: An Advocato liceat accipere pecuniam pro patrocinio. Resp. 1. licere. Ratio. Quia, quæ hominis propria sunt, neque alteri ex justitia debentur, possunt æstimari pretio, & vendi, ergo. 2. Si advocatus aliquid per improbitatem ultra modum extorqueat à suo cliente, posse peccare mortaliter, & teneri ad restitutionem. In officiis quæ pretio æstimantur, excessus pretii facit injustitiam, 3. Certum est advocatum non posse pacisci cum suo cliente, de quota litis, i.e. dimidia tertia, quarta parte, id enim legibus vetitum est. *l. litem. C. de procur. 4.* Advocatum ordinariè non posse plus accipere pretii, quàm lege taxatum est, si modò illa sit recepta, & contraria consuetudine non abrogata; si autem nulla lege taxatum sit pretium, non licebit adhuc advocato accipere, quantum lubet, sed quantum bonus & sapiens vir judicaverit, habita ratione gravitatis causæ, laborum, dignitatis, personæ, consuetudinis.

Quæres: Quando procuratores peccent contra præceptum octavum? Resp. Posse multipliciter peccare. 1. Si defendunt injustam causam, vel falsa, vel incerta pro defensione clientis obrudant. 2. Si ex ejus ignorantia, vel negligentia in tractanda causa, cliens causa cadat. 3. Si officio suo in defendendo, probando, respondendo, appellando, cum opus est, non facit satis. 4. Si cum prævidet causam suam mutare, urget clientem, ut fortiter neget, vel affirmet, etiam juridicè rogatus, quod negare, vel affirmare sine mendacio non potest. 5. Si litem susceptam sine causa justa prosequi negligat. 6. Si plus mercedis à cliente, quàm par est, extorqueat, aut post victoriam causæ auctarium aliquod laboris postulet. Quod tamen postulari posse putat Navar. si moderatum sit.

Acedia.

Vide v. *Charitas.*

Adiuratio.

1. Adjuratio est contestatio rei sacræ, cujus reverentia inten-